

Korišćenje radio-frekvencija i radiodifuznih stanica

Za korišćenje, odnosno postavljanje i rad brojnih medija masovnih elektronskih komunikacija više se ne zahteva pribavljanje dozvola za radiodifuznu stanicu, već dozvola za korišćenje radio-frekvencija. Tako je sada propisano novim Zakonom o elektronskim komunikacijama (ZEK).

Naime, prema članu 104. ovog zakona, Javno preduzeće "Emisiona tehnika i veze" (JP ETV), osnovano za upravljanje emisionom infrastrukturom, uspostavlja elektronsku komunikacionu mrežu za multipleksiranje, distribuciju i emitovanje digitalnog televizijskog programa (stav 3). Radi uspostavljanja te mreže, Republička agencija za elektronske komunikacije, daje JP ETV pojedinačnu dozvolu za korišćenje radio-frekvencija (stav 4), a ne više dozvola za radiodifuzne stanice. Po članu 147. stav 2. ovog novog zakona, imaoći dozvolu za radiodifuzne stanice, izdate u sklopu dozvola za emitovanje televizijskog programa, nastavljaju sa radom u skladu sa izdatim dozvolama, koje prestaju da važe u rokovima utvrđenim aktom o prelasku sa analognog na digitalno emitovanje televizijskog programa.

Povodom prethodno navedene aktuelne zakonske promene, smatram da je potrebno dati odgovore na pitanja šta su i čije su radio-frekvencije, odnosno da li su radio-frekvencije ograničeni prirodni resurs - po članu 44. stav 2. ratifikovanog Ustava Međunarodne unije za telekomunikacije (ITU), ograničeno prirodno bogastvo - po članu 3. tačka 2. Zakona o radiodifuziji, dobro od opšteg interesa i dobro u opštoj upotrebi - po članu 87. Ustava RS, javno dobro - po članu 9. stav 2. direktive 2002/21/EC i 2009/140/EC ili, samo, ograničeno dobro - po članu 81. stav 1. ZEK-a.

U suštini, kao što su to i ostale 23 osnovne i izvedene veličine međunarodnog sistema SI (dužina, masa, vreme... sila, pritisak, rad, snaga...), tako je i radio-frekvencija količnik iz broja ciklusa radio-talasa (fizičke pojave) i vremena u kom su ti ciklusi izvršeni. Pod "radio-talasima ili Hercovim talasima", u smislu priloga Konvenciji ITU, podrazumevaju se elektromagnetni talasi sa frekvencijama proizvoljno nižim od 3 000 GHz, koji se prostiru u prostoru bez veštačkog vođanja. Svaki takav talas, koji nosi informaciju, jeste oscilacija na nekoj radio-frekvenciji koja može da iznosi, na primer, sto miliona ciklusa u sekundi (100 MHz). Stoga kažemo da radiodifuzna ili druga radio stanica (telesna stvar) radi na određenoj radio-frekvenciji (bestelesna stvar).

U novom ZEK-u nije određen važan, uzi pojam "radio-frekvencija", ali je, umesto tog pojma, u članu 4. tačka 42. određen širi pojam "radio-frekvencijski spektar" kao deo elektromagnetnog spektra koji se odnosi na radio-frekvencije konvencionalno smeštene u opsegu od 9 kHz do 3 000 GHz.

U osnovnim dokumentima ITU nisu definisani "radio frekvencija" i "radio frekvencijski spektar", iako se u članu 2. PRK ITU pominje "radio spektar". Međutim, u preporukama ITU radio-frekvencija se neprecizno odnosi na: frekvenciju periodičnog radio-talasa ili korespondentne periodične elektricne oscilacije; ili svaku frekvenciju pri kojoj je elektromagnetno zračenje upotrebljivo za telekomunikacije; ili elektromagnetne signale tipično u području 5 do 40 000 MHz.

U evropskoj odluci br. 676/2002/EC u članu 2. nije definisana "radio frekvencija", ali jeste "radi spektar" (a ne radio frekvencijski spektar?!). Za svrhu ove odluke "radio spektar" obuhvata radio talase na frekvencijama između 9 kHz i 3 000GHz; radio talasi su elektromagnetni talasi koji se prostiru u prostoru bez vestačkog vođenja. Valja se podsetiti da spektar radio talasa (radio spektar) i spektar optičkih talasa (optički spektar) obrazuju spektar elektromagnetnih talasa (kraće: spektar).

Iz prethodno navedenog sledi da se "radio-frekvencija" u ZEK-u odnosi na radio-talas u koji se određenim postupkom (modulacijom) utiskuje željena informacija. Ovaj radio-talas se emituje predajnikom, prostire kroz prostor i zatim prikuplja pomoću jednog ili više prijemnika.

Radiodifuzne i druge predajne radio stanice proizvode zračenja radio-talasa, koja se nazivaju emisije. Za ta zračenja ili emisije upotrebljava se u ZEK-u nedefinisan pojam "korišćenje radio-frekvencija". Pravo na korišćenje radio-frekvencija stiče se na osnovu pojedinačne dozvole, ili po tzv. režimu opšteg ovlašćenja.

Pojedinačna dozvola za korišćenje radio-frekvencije(a) shvata se slično kao i "dodela (asignacija) radio-frekvencije" ili "radio-frekvencijska dodela". Pod ovim terminom, u smislu člana 1. PRK ITU (ali ne i ZEK-a), podrazumeva se ovlašćenje koje daje uprava da radio-stanica (telesna stvar) koristi radio-frekvenciju (bestelesnu stvar) pod određenim uslovima (lokacija, snaga, vrsta radio-stanice, priroda službe, vrsta i širina potrebnog opsega emisije, visina lokacije i antene, dobitak i dijagram zračenja antene itd.).

Prema enciklopedijama, stvar je materijalni deo prirode, koji može biti u ljudskoj vlasti i koji ima neku vrednost. Pored ovog pojma (telesne stvari), u pravu je zastupan, naročito ranije, i pojam bestelesnih stvari. Pod ovim pojmom podrazumevaju se razna subjektivna prava i interesi, npr. autorsko pravo, pravo na pronalazak, žig, zastitni znak i, slično tome, pravo na korišćenje radio-frekvencija. Po članu 87. Ustava RS, prirodna bogatstva, dobra za koje je zakonom određeno da su od opšteg interesa, uključujući i druge stvari i prava, u skladu sa zakonom, u državnoj su imovini.

U članu 44. stav 2. Ustava ITU piše: "radio-frekvencije su ograničeni prirodni resurs". Ovaj ograničeni i nepotrošni prirodni resurs (prirodno bogatstvo?) na raspolaganju je svim zemljama u svetu. Po nekim misljenjima, resursi su danas prosto svaki materijal ili stanje koje postoji u prirodi i koje se može ekonomski eksploatirati. Opšte je prihvaćeno da se prirodni resursi ne mogu razvijati sami; samo je uz primenu ljudskog znanja i veština moguće napraviti nešto novo od njih, a većina rada neophodnog za to iziskuje veliku veštinu. U konkretnom slučaju, to je upravljanje nad korišćenjem radio-frekvencija: planiranje upotrebe radio-frekvencija, dodela radio-frekvencija, koordinacija korišćenja radio-frekvencija, kontrola i inspekcija korišćenja radio-frekvencija.

Na osnovu prethodno navedenih pojmova i činjenica ne može se lako niti pouzdano zaključiti, bez pomoći dobrih pravnih stručnjaka, da li radio-frekvencije (stanje, svojstvo, veličina ili karakteristika radio-talasa kao fizičke ili prirodne pojave): (1) jesu ili nisu ograničeni prirodni resurs, ograničeno prirodno bogatstvo, dobro od opšteg interesa, dobro u opštoj upotrebi, javno dobro ili, samo po ZEK-u, ograničeno dobro; (2) jesu ili nisu u državnoj imovini. Medjutim, ma kakav bio odgovor na ovo pitanje, država Srbija preko ministarstva nadležnog za poslove elektronskih komunikacija i Republička agencije za elektronske komunikacije upravlja upotrebom radio-frekvencija (planiranje, koordinacija, dodeljivanje,

kontrola, inspekcija itd.), naročito radi obezbeđivanja racionalnog, efikasnog, ekonomičnog i nesmetanog korišćenja radio-frekvencija.

U nasoj i drugim državama sa sličnim ekonomskim uređenjem, pored informacija i drugih "bestelesnih stvari", visina naknade za korišćenje radio-frekvencija utvrđuje se prema uobicajenim merilima: neka stvar je kao roba vredna onoliko koliko se za nju može dobiti na otvorenom tržištu. Ovaj trgovački stav, moralan ili nemoralan, vodi pogresnom tretiranju i korišćenju radio-frekvencija. Iza ovog stava krije se filozofija privatne imovine i prava na nju. Zato su radio-frekvencije u ZEK-u određene samo kao - ograničeno dobro.

S druge strane, prema čl. 12. i 13. evropskih direktiva 2002/20/EC i 2009/140/EC, takse ili naknade za pravo na korišćenje radio-frekvencija ne treba da odrazava tržišnu vrednost, već treba da obezbede optimalno korišćenje ovog resursa i treba da obuhvate opravdane upravne troškove koji se odnose na sledeće delatnosti: upravljanje, kontrolu i izvršavanje; međunarodnu saradnju, harmonizaciju i standardizaciju; analizu tržišta, kontrolu saobraznosti i drugu kontrolu tržišta; regulatorne poslove koji obuhvataju pripremanje i izvršavanje podzakonskih akata i upravnih odluka, kao što su odluke o pristupu i interkonekciji.

Posto u ZEK-u nije, iz nepoznatog razloga, propisana dispozitivna odredba o ponašanju, tj. obavezi nosilaca prava na korišćenje radio-frekvencija, čini se da će kontrolna i inspeksijska služba nadležne agencije i nadležnog ministarstva imati teškoće u sankcionisanju povreda dispozicije. Jer, inspekciju radio stanica lako je shvatiti kao pregled te telesne stvari, dok je inspekciju korišćenja radio-frekvencija kao bestelesnih stvari – teže shvatiti i izvršiti. Posebne teškoće mogu se javiti pri obavljanju inspeksijskih poslova nedozvoljenog i neovlašćenog korišćenja radio-frekvencija za radiodifuziju i druge oblike radiokomunikacija.

Zbog prelaska sa izdavanja dozvola za radio stanice na izdavanje pojedinačnih dozvola za korišćenje radio-frekvencija bice prekršena odredba člana 18. paragraf 1. PRK ITU. Ta odredba glas: "Ni jedna predajna stanica ne može biti uspostavljena ili eksploatisana od strane pojedinca ili nekog preduzeća bez dozvole izdate u odgovarajućoj formi i prema odredbama ovog pravilnika od strane vlade zemlje u čijoj je naležnosti odnosna stanica. Za utehu je što tu odredbu krši i EU?! Ona je pre desetak godina u svojim direktivama neopravdano zamenila "telekomunikaciju" sa nedefinisanim "elektronnskom komunikacijom", i potpuno isključila upotrebu termina "radio stanica".

Zaključak. - Posto radiodifuzne i druge radio stanice koriste radio-frekvencije, a emiteri i drugi operatori koriste radiodifuzne i druge radio stanice, korišćenje radio-frekvencija nije u istom rangu sa korišćenjem radiodifuznih i drugih radio stanica.

Dejan R. Popovic, dipl. inz.

Beograd, 6. Jul 2010.